

A MÓRA FERENC MÚZEUM

ÉVKÖNYVE

A NÉPVÁNDORLÁSKOR FIATAL KUTATÓINAK
SZENTESI TALÁLKOZÓJÁN ELHANGZOTT
ELŐADÁSOK

1984/85-2

A MÓRA FERENC MÚZEUM

ÉVKÖNYVE

1984/85

2

A NÉPVÁNDORLÁSKOR FIATAL KUTATÓINAK
SZENTESI TALÁLKOZÓJÁN ELHANGZOTT
ELŐADÁSOK

SZEGED
1991

1999

HU ISSN 0563-0525

**Kiadja a Móra Ferenc Múzeum
Felelős kiadó: Dr. Trogmayer Ottó
Példányszám: 500 - Terjedelem: 44,25 ív
Szedés: PRINTKER KFT, Szeged
Nyomta: ALFADAT-PRESS, Tatabánya**

JAHRBUCH DES MÓRA FERENC MUSEUMS. SZEGED (UNGARN)
ANNALES DU MUSÉE MÓRA FERENC. SZEGED (HONGRIE)
ALMANAC OF MÓRA FERENC MUSEUM. SZEGED (HUNGARY)
ЕЖЕГОДНИК МУЗЕЯ ИМ. ФЕРЕНЦ МОРА, СЕГЕД (ВЕНГРИЯ)

Szerkesztő bizottság

**Dömötör János, Juhász Antal,
T. Knotik Márta, Zombori István**

A szerkesztő bizottság elnöke

TROGMAYER OTTÓ

A kötetet szerkesztette

LÓRINCZY GÁBOR

A borítólap Mayer Gyula terve alapján készült

A kötet kiadásához hozzájárult:

**Borsod-Abaúj Zemplén megyei Múzeumok Igazgatósága, Hajdú-Bihar megyei Múzeumok
Igazgatósága, József Attila Tudományegyetem Régészeti Tanszék, Mezőgazdasági Múzeum,
Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közgyűjteményi Főosztály, Pest megyei Múzeumok
Igazgatósága, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Múzeumok Igazgatósága, Természettudományi
Múzeum**

TARTALOM

<i>Tomka Péter</i> : Előszó.....	13
<i>Kulcsár Valéria</i> : A szarmata temetkezési rítus néhány jellemzője. A halmos temetők.....	17
<i>Istvánovits Eszter</i> : Adatok a Felső-Tisza-vidék 4-5. századi történetéhez a tiszadobi temető alapján.....	29
<i>Lovász Emese</i> : Újabb adatok Borsod-Abaúj-Zemplén megye 5-6. századi történetéhez (Az egerlövői temető).....	55
<i>Berecz Katalin</i> : Római áru a szarmata Barbaricumban.....	73
<i>Vörös Gabriella</i> : Települések Csongrád megyében az 1-5. században (Lelőhelykataszter).....	83
<i>B. Tóth Ágnes</i> : Gepida településnyomok a Körös-Tisza-Maros közén	97
<i>Somogyi Péter</i> : Lábbeli veretek a Délorosz sztyepről.....	105
<i>Lőrinczy Gábor</i> : A Szegvár-oromdűlői kora-avarkori temető 1. sírja.....	127
<i>S. Perémi Ágota</i> : A Lesencetomaj-piroskeresztű Keszthely-kulturás temető (Előzetes jelentés).....	155
<i>Költő László</i> : A Kéthely-melegoldali Keszthely-kulturás temető (Előzetes jelentés).....	171
<i>Simon László – Székely Levente</i> : Korai avar leletek Dabas (Gyón)-Paphegyről.....	187
<i>Horváth M. Attila</i> : Adalékok az avar tegezöv viseletéhez.....	205
<i>Gere László</i> : Előzetes jelentés a Gerjen-váradpusztai avar temető feltárásáról.....	221
<i>Medgyesi Pál</i> : Késő avar temető Bélmegyer-Csömöki-dombon (Előzetes jelentés)	241
<i>Trugly Sándor</i> : A Komárom-hajógyári avar temető feltárása (1979-1989)	257
<i>Szentpéteri József</i> : Késő avarkori lovas temetkezések Vörsön (Somogy megye).....	265
<i>Pásztor Adrien</i> : Néhány késő avarkori lovassír Budakalászárról.....	277
<i>Bartosiewicz László</i> : Avarkori lovak végtagarányai	301
<i>Takács István</i> : Lószerszám okozta elváltozások népvándorláskori és honfoglalás-kori lócsontvázakon	311
<i>Gróf Péter</i> : Egy avarkori sárkányábrázolásról.....	321
<i>Fancsalszky Gábor</i> : Egyedi darabok a késő avar nagyszívűgek állatküzdelmi jelenetet ábrázoló anyagában	337
<i>Pávai Éva</i> : Az avar művészet indamotívumai	363

<i>Vida Tivadar</i> : Újabb adatok az avarkori „fekete kerámia” és a korongolatlan cserépbográcsok kérdéséhez.....	385
<i>Fejér Gábor</i> : Népvándorláskori fakoporsók Euráziában	401
<i>Kiss Gábor</i> : A Szombathely-Kőszegi úti avar lovassír (A késő avarkori négy-, és ötkaréjos lószerszámveretek)	431
<i>Szalontai Csaba</i> : Megjegyzések az Alföld 9. századi történetéhez (A késő avar karéjos övveretek).....	463
<i>Fóthi Erzsébet</i> : A Kárpát-medence avar korának összehasonlító embertani vizsgálata	483
<i>Takács Miklós</i> : A Kárpát-medence, az Alpok délkeleti része és a Balkán félsziget kapcsolatai a 7-9. században. A jugoszláviai kutatások újabb eredményei.....	503
<i>Klima László</i> : A finnugor rokonság megítélése az őstörténeti tudományokban.....	531
<i>Nagy Imre</i> : Őstörténetünk néhány kérdése; szokatlan analógiák.....	537
<i>Veszprémy László</i> : A magyar honfoglalás útiránya és középkori elbeszélő forrásaink (Történeti kutatás, filológiai kontroll).....	553
<i>Szovák Kornél</i> : A fehérlő-monda kérdéséhez	563
<i>Dénes József</i> : A magyarok hét neme és hét országa (A magyar „törzsek” elhelyezkedése a Kárpát-medencében).....	571
<i>Wolf Mária</i> : Előzetes jelentés a Karos határában feltárt 10. századi telepekről	581
<i>Révész László</i> : Voltak-e nagycsaládi temetői a honfoglaló magyaroknak?.....	615
<i>Oláh Sándor</i> : Egy 10. századi minta paleodemográfiai vizsgálata.....	641
<i>Hatházi Gábor</i> : A perkáti kun szállástemető (Előzetes beszámoló az 1986-88. évi feltárásokról).....	651
<i>Ferencz Márta</i> : Ízületi betegségek és gerincoszlopi anomáliák a szentkirályi középkori temetőben.....	675
<i>Szőllősy Gábor</i> : Dr. Fábíán Gyula munkássága – működőképes másolatok népvándorláskori íjakról.....	691
<i>Hajdú Zsigmond</i> : Megjegyzések régészetünk mai állapotáról.....	697

CONTENTS

<i>Tomka Péter</i> : Foreword	13
<i>Kulcsár Valéria</i> : Characteristics of the Sarmathian burial rite. The mound cemeteries.	17
<i>Istvánovits Eszter</i> : Data for the 4th-5th century history of the Upper-Tisza region	29
<i>Lovász Emese</i> : Fresh data for the 5th-6th century history of Borsod-Abaúj-Zemplén county.....	55
<i>Berecz Katalin</i> : Roman artifacts in the Sarmathian Barbaricum.....	73
<i>Vörös Gabriella</i> : Settlements in Csongrád county during the 1st-5th century. (Caddaster of finds).....	83
<i>B. Tóth Ágnes</i> : Tracings of Gepidan settlements between the Körös, Tisza and Maros rivers.....	97
<i>Somogyi Péter</i> : Mountings for footwear from the South-Russian steppe-zone	105
<i>Lőrinczy Gábor</i> : Grave No. 1. in the early-Avar period cemetery of Szegvár-Oromdűlő.....	127
<i>S. Perémi Ágota</i> : A Keszthely-culture cemetery in Lesencetomaj-Piroskereszt (Preliminary report)	155
<i>Költő László</i> : A Keszthely-culture cemetery in Kéthely-Melegoldal (Preliminary report).....	171
<i>Simon László - Székely Levente</i> : Early-Avar finds from Dabas (Gyón)-Paphegy	187
<i>Horváth M. Attila</i> : Contributions on the wearing of Avar belt-quivers	205
<i>Gere László</i> : A preliminary report on the excavation of the Avar cemetery in Gerjen-Váradpuszta	221
<i>Medgyesi Pál</i> : A late Avar cemetery on the hill of Bélmegyer-Csömök (Preliminary report).....	241
<i>Trugly Sándor</i> : The excavation of the Avar cemetery in Komárom-Hajógyár during 1979-1989.....	257
<i>Szentpétery József</i> : Late Avar period horsemen burials in Vörs	265
<i>Pásztor Adrián</i> : Late Avar period graves of horsemen from Budakalász.....	277
<i>Bartosiewicz László</i> : Extremity proportions in Avar period horses	301
<i>Takács István</i> : Deformations on the skeletons from the Migration period and the period of Hungarian Conquest, caused by horse-furniture	311
<i>Gróf Péter</i> : A depiction of dragon from the Avar period	321

<i>Fancsalszky Gábor</i> : Individual pieces among late Avar period great belt-ends, depicting fighting animals.....	337
<i>Pávai Éva</i> : Trailer-motifs of the Avar art	363
<i>Vida Tivadar</i> : New data for the „black pottery” of the Avar period, and for the problem of earthen vessels.....	385
<i>Fejér Gábor</i> : Eurasian wooden coffins from the Great Migration period	401
<i>Kiss Gábor</i> : Grave of an Avar horseman in Szombathely-Kőszegi street (Four-, and five-petaled horsegear mountings from the late Avar period)	431
<i>Szalontai Csaba</i> : Remarks for the 9th century history of the Great Hungarian Plain (Petaled belt-mountings from the late Avar period).....	463
<i>Fóthi Erzsébet</i> : Avar period comparative anthropological analysis in the Carpathian-Basin.....	483
<i>Takács Miklós</i> : Connections between the Carpathian-Basin, the southeastern-Alps and the Balkan Peninsula during the 7th-9th centuries. New results of the Yugoslavian researches	503
<i>Klima László</i> : The Finno-Ugrian relationship in the sciences of prehistory	531
<i>Nagy Imre</i> : Some questions of Ancient Hungarian history; Unconventional Analogies	537
<i>Veszprémy László</i> : The way of the Hungarian Conquest and the narrative sources from the Middle Ages (Historica investigation, Philological control)	553
<i>Szovák Kornél</i> : Remarks on the White Horse-legend	563
<i>Dénes József</i> : The seven genera and the seven lands of the Magyars (The location of the Hungarian „tribes” in the Carpatian-Basin)	571
<i>Wolf Mária</i> : Preliminary report from the 10th century settlements excavated near Karos.....	581
<i>Révész László</i> : Did the Conquering Hungarians have cemeteries for extended families?.....	615
<i>Oláh Sándor</i> : Paleodemographic investigation of a 10th century sample	641
<i>Hatházi Gábor</i> : Cuman cemetery in Perkáta (A preliminary report on the excavations made in 1986-88.)	651
<i>Ferencz Márta</i> : Articular illnesses and anomalies of the vertebral column in the Middle Age cemetery of Szentkirály	675
<i>Szőllősy Gábor</i> : The life-work of Dr. Gyula Fábrián – Useable copies of bows the Great Migration period.....	691
<i>Hajdú Zsigmond</i> : Remarks on the present state of Hungarian archeology.....	697

INHALT

<i>Tomka Péter</i> : Vorwort.....	13
<i>Kulcsár Valéria</i> : Einige Merkmale der sarmatischen Bestattungssitte. Die Hügelgräberfelder	17
<i>Istvánovits Eszter</i> : Beiträge zur Geschichte des Oberen Theißgebiets in dem 4-5. Jahrhundert.....	29
<i>Lovász Emese</i> : Beiträge zur Geschichte des Komitates Borsod-Abauj-Zemplén im 5-6. Jahrhundert.....	55
<i>Berecz Katalin</i> : Römische Ware im Barbaricum östlichen von Pannonien.....	73
<i>Vörös Gabriella</i> : Siedlungen aus dem 1-5. Jahrhundert im Komitat Csongrád.....	83
<i>B. Tóth Ágnes</i> : Gepidische Siedlungsspuren aus dem Körös-Theiß-Maros Gebiet	97
<i>Somogyi Péter</i> : Beschläge der Fußbekleidung aus der südrussischen Steppe.....	105
<i>Lőrinczy Gábor</i> : Das Grab 1 des frühawarenzeitlichen Gräberfeldes von Szegvár-Oromdűlő.....	127
<i>S. Perémi Ágota</i> : Ein Gräberfeld der Keszthely-Kultur von Lesencetomaj-Piroskereszt (Vorbericht).....	155
<i>Költő László</i> : Ein Gräberfeld der Keszthely-Kultur von Kéthely-Melegoldal (Vorbericht).....	171
<i>Simon László - Székely Levente</i> : Frühawarenzeitliche Funde von Dabas (Gyón)-Paphegy.....	187
<i>Horváth M. Attila</i> : Beiträge zur Tragweise des awarischen Köchergürtels.....	205
<i>Gere László</i> : Vorbericht über die Freilegung des awarischen Gräberfeldes von Gerjen-Váradpuszta	221
<i>Medgyesi Pál</i> : Spätawarenzeitliches Gräberfeld auf dem Hügel Bélmegyer-Csömök (Vorbericht).....	241
<i>Trugly Sándor</i> : Die Freilegung des awarischen Gräberfeldes von Komárom-Werft 1979-1989.....	257
<i>Szentpétery József</i> : Die spätawarenzeitlichen Reitergräber von Vörs	265
<i>Pásztor Adrien</i> : Einige spätawarenzeitliche Reitergräber aus Budakalász	277
<i>Bartosiewicz László</i> : Gliedverhältnisse der Pferde in der Awarenzeit.....	301
<i>Takács István</i> : Durch Zaumzeug verursachte Deformationen an Pferdeknochen aus der Völkerwanderungszeit und aus der Zeit der Ungarischen Landnahme	311

<i>Gróf Péter</i> : Über eine awarenzeitliche Drachendarstellung.....	321
<i>Fancsalszky Gábor</i> : Individuelle Stücke unter den spätawarischen Riemenzungen mit Tierkampfszenen.....	337
<i>Pávai Éva</i> : Die Rankenmotive der awarischen Kunst	363
<i>Vida Tivadar</i> : „Weitere Angaben zur Frage der awarenzeitlichen“ schwarzen Keramik und der handgeformten Tonkessel.....	385
<i>Fejér Gábor</i> : Völkerwanderungszeitliche Holzsäрге aus Eurasien	401
<i>Kiss Gábor</i> : Das awarische Reitergrab von Szombathely-Kőszegi-út.....	431
<i>Szalontai Csaba</i> : Bemerkungen zur Geschichte des Alföld im 9. Jahrhundert	463
<i>Fóthi Erzsébet</i> : Eine komparative Untersuchung an awarenzeitlichem antropologischem Material aus dem Karpatenbecken.....	483
<i>Takács Miklós</i> : Die Beziehungen zwischen dem Karpatenbecken, dem südöstlichen Alpengebiet und dem Balkan im 7-9. Jahrhundert. Die jüngsten Ergebnisse der jugoslawischen Forschung.....	503
<i>Klima László</i> : Die interpretation der finnougri-schen Verwandtschaft bei der Forschung der ungarischen Ethnogenese	531
<i>Nagy Imre</i> : Einige Fragen der Ungarischen Urgeschichte; ungewöhnliche Analogien.....	537
<i>Veszprémy László</i> : Die Richtung der ungarischen Landnahme und die mittelalterlichen schriftlichen Quellen	553
<i>Szovák Kornél</i> : Bemerkungen zur Sage vom weißen Roß.....	563
<i>Dénes József</i> : Die 7 Geschlechter und 7 länder der Ungarn.....	571
<i>Wolf Mária</i> : Vorbericht über die in der Gemarkung von Karos freigelegten Siedlungen aus dem 10. Jahrhundert	581
<i>Révész László</i> : Über die Existenz der großfamiliären Gräberfelder bei den landnehmenden Ungarn	615
<i>Oláh Sándor</i> : Die demographische Untersuchung einer Serie aus dem 10. Jahrhundert	641
<i>Hatházi Gábor</i> : Das Gräberfeld eines kumanischen Weilers von Perkáta (Vorbericht über die Grabungen 1986-88).....	651
<i>Ferencz Márta</i> : Gelenkserkrankungen und Anomalien der Wirbelsäule aus dem mittelalterlichen Gräberfeld von Szentkirály	675
<i>Szóllósy Gábor</i> : Über Fábíán Gyula's Tätigkeit – funktionsfähige Nachahmungen völkerwanderungszeitlicher Bogen.....	691
<i>Hajdú Zsigmond</i> : Einige Bemerkungen über den heutigen Stand der Archäologie	697

SOMMAIRE

<i>Tomka Péter</i> : Préface	13
<i>Kulcsár Valéria</i> : Caractéristiques du rite funéraire chez les Sarmates	17
<i>Istvánovits Eszter</i> : Contributions à l'histoire de la région de la Haute-Tisza au cours du 4 ^e et du 5 ^e siècle	29
<i>Lovász Emese</i> : Contributions récentes à l'histoire du 5 ^e et du 6 ^e siècle dans le comitat Borsod-Abaúj-Zemplén	55
<i>Berecz Katalin</i> : Marchandise romaine dans le Barbaricum sarmate	73
<i>Vörös Gabriella</i> : Peuplements dans le comitat Csongrád: 1 ^{er} -5 ^e siècles (Cadastre des lieux de trouvaille).....	83
<i>B. Tóth Ágnes</i> : Vestiges de peuplements gépides dans la région des rivières Körös, Tisza et Maros.....	97
<i>Somogyi Péter</i> : Ferrures de chaussure provenant de la steppe (Russie du Sud).....	105
<i>Lőrinczy Gábor</i> : La tombe No 1 de Szegvár-Oromdűlő, haute époque avar.....	127
<i>S. Perémi Ágota</i> : Le cimetière de Lesencetomaj-Piroskereszt, montrant les traits caractéristiques de la culture de Keszthely (Rapport préalable).....	155
<i>Költő László</i> : Le cimetière de Kéthely-Melegoldal, montrant les traits caractéristiques de la culture de Keszthely (Rapport préalable).....	171
<i>Simon László - Székely Levente</i> : Trouvailles provenant de la haute époque avar à Dabas (Gyón-) Paphegy.....	187
<i>Horváth M. Attila</i> : Le port de la ceinture de carquois chez les Avars	205
<i>Gere László</i> : Rapport préalable sur l'ouverture des fouilles au cimetière avar de Gerjen-Váradpuszta	221
<i>Medgyesi Pál</i> : Cimetière avar tardif sur la colline de Bélmegyer-Csömök (Rapport préalable)	241
<i>Trugly Sándor</i> : La découverte du cimetière avar de Komárom-Hajógyár, 1979-1989	257
<i>Szentpétery József</i> : Inhumations à chevaux à Vörs à l'époque avar tardive	265
<i>Pásztor Adrién</i> : Quelques tombes à chevaux: Budakalász, époque avar tardive	277
<i>Bartosiewicz László</i> : Chevaux à l'époque avar: proportions d'extrémités	301
<i>Takács István</i> : Altérations dues au harnachement sur les squelettes provenant de l'époque des grandes invasions.....	311
<i>Gróf Péter</i> : Représentation avar d'un dragon	321

<i>Fancsalszky Gábor</i> : Grandes plaques de courroie: pièces uniques dans le matériel représentant des luttes d'animaux.....	337
<i>Pávai Éva</i> : Les motifs aux rinceaux dans l'art avar	363
<i>Vida Tivadar</i> : Contributions à la question de la „céramique avare noire” et des chaudrons en céramique non tournés	385
<i>Fejér Gábor</i> : Cercueils en bois en Eurasie à l'époque des grandes invasions.....	401
<i>Kiss Gábor</i> : La tombe à chevaux avare de Szombathely-Kőszegi út (Le harnachement et ses ferrures à quatre et à cinq lobes)	431
<i>Szalontai Csaba</i> : Remarques sur l'histoire de la Grande Plaine au 9e siècle (Les plaques de ceinture lobées dans la période avare tardive)	463
<i>Fóthi Erzsébet</i> : Examen anthropologique comparé de l'époque avare dans le Bassin des Carpates.....	483
<i>Takács Miklós</i> : Les rapports du Bassin des Carpates, de la région du Sud-Est des Alpes et de la péninsule Balkanique au cours des 7e-9e siècles. Résultats récents des recherches yougoslaves.....	503
<i>Klima László</i> : Appréciations de la parenté finno-ougrienne dans les disciplines de la préhistoire.....	531
<i>Nagy Imre</i> : Quelques problèmes de notre préhistoire; analogies peu habituelles... ..	537
<i>Veszprémy László</i> : La conquête du pays: tracé de route et sources épiques médiévales (Recherche historique et contrôle philologique)	553
<i>Szovák Kornél</i> : Le problème du mythe du Cheval Blanc.....	563
<i>Dénes József</i> : Les sept „genres” et les sept pays des Hongrois (Installation des „tribus” hongroises dans le Bassin des Carpates)	571
<i>Wolf Mária</i> : Rapport préalable sur les peuplements découverts à Karos (10e siècle).....	581
<i>Révész László</i> : Est-ce que les Hongrois conquérants ont eu des cimetières dits „de grandes familles”?	615
<i>Oláh Sándor</i> : Examen paléodémographique d'un échantillon du 10e siècle.....	641
<i>Hatházi Gábor</i> : Le cimetière du hameau cuman à Perkáta (Rapport préalable sur les fouilles en 1986-88)	651
<i>Ferencz Márta</i> : Maladies des articulations et anomalies vertébrales dans le cimetière médiéval de Szentkirály.....	675
<i>Szőllősy Gábor</i> : L'activité scientifique de Gyula Fábrián – Arbalètes de l'époque des grandes invasions et copies prêtes à fonctionner	691
<i>Hajdú Zsigmond</i> : Remarques sur l'état actuel de l'archéologie en Hongrie.....	697

Содержание

Томка Петер : Предисловие.....	13
Кульчар Валерия : Некоторые характерные черты сарматского погребального обряда. Курганные могильники.....	17
Иштванович Эстер : Данные по истории 4-5 веков Верхнего Потисья по материалам могильника из Тисадоба.....	29
Ловас Эмеше : Данные по населению области Боршод-Абауй-Землен в 5-6 вв. (Могильник Эгерлёвё).....	55
Берец Каталин : Римский импорт на территории варваров.....	73
Вёрёш Габриелла : Поселения 1-5 вв. области Чонград.....	83
Б. Тот Агнеш : Следы гелидских поселений в междуречье рек Кёрэш-Тиса-Марош.....	97
Шомоди Петер : Обувные бляшки южнорусских степей.....	105
Лёринци Габор : Погребение 1 раннеаварского могильника Сегвар-Брёмдюлэ	127
Переми Агота : Могильник культуры Кестхей в Лешенцетомай-Пирошжерест.	155
Кёлтё Ласло : Могильник культуры Кестхей в Кестхей-Мелеголда.	171
Шимон Ласло-Секей Левенте : Раннеаварские находки из Дабаш (Дён)-Палхедь.....	187
М. Хорват Аттила : К вопросу о ношении аварского колчанного пояса....	205
Гере Ласло : Предварительное сообщение о раскопках аварского могильника в Гериен-Варадпушта.....	221
Меддеши Пал : Позднеаварский могильник на холме Белмедер-Чёмёк.....	241
Тругли Шандор : Исследование аварского могильника в Комароме, на су-доверфи в 1979-1989 годах.....	257
Сентлетери Йозеф : Позднеаварские конные захоронения в Вёрше.....	265
Пастор Адриен : Несколько позднеаварских погребений из Будакаласа....	277
Бартошевиц Ласло : Пропорции конечностей лошадей аварской эпохи.....	301
Такач Иштван : Причинённые сбруей изменения на костях лошадей эпохи переселения народов и бретения родины.....	311
Гроф Петер : Об одном изображении дракона аварской эпохи.....	321
Фанчалски Габор : Индивидуальные орнаменты на позднеаварских наконецниках ремней с изображением сцены борьбы зверей.....	337
Паваи Ева : Несколько вариантов изображения животных в позднеаварском искусстве.....	363
Вида Тивадар : Новые данные к вопросу о черной керамике и лепных глиняных котлах аварской эпохи.....	385
Фейер Габор : Деревянные гробы эпохи переселения народов в Евразии....	401
Кишш Габор : Конское захоронение, найденное в Сомбатхейе, ул. Кёсеги (Накладки конской сбруи с четырёх- и пятилопастным орнаментом в позднеаварскую эпоху).....	431
Салонтаи Чаба : Заметки по истории Венгерской низменности в 9 веке....	463
Фоти Эржебет : Сравнительный антропологический анализ аварской эпохи в Карпатском бассейне.....	483
Такач Миклош : Связи Карпатского Бассейна, юго-восточной части Альп и Балканского полуострова в 7-9 веках. Новые результаты югославских исследований.....	503
Клима Ласло : Значение финно-угорского родства с точки зрения изучения праистории венгров.....	531

Надь Имре : Несколько вопросов венгерской праистории - непривычные аналогии.....	537
Веспреми Ласло : Направление обретения родины венграми и средневековые письменные источники (историческое исследование, филологический контроль).....	553
Совак Корнел : К вопросу о сказании о Белом коне.....	563
Денеш Йожеф : О времени обретения родины - расположение венгерских "племён" в Карпатском бассейне.....	571
Вольф Мария : Предварительное сообщение о поселениях 10 века открытых в окрестностях села Карош.....	581
Ревес Ласло : Были ли большесемейные могильники у венгров-обретателей родины?.....	615
Олах Шандор : Палеодемографический Анализ антропологической серии 10 века.....	641
Хатхази Габор : Могильник половецкого поселения в Перкате (Предварительный отчет о раскопках 1986-88 гг.).....	655
Ференц Марта : Болезни суставов и аномалии позвоночника в средневековом могильнике Сенткирая.....	675
Сёллэши Габор : Творчество профессора Джюлы Фабяна - функционирующие копии луков эпохи переселения народов.....	691
Хайду Жигмонд : Несколько заметок в связи с нынешним положением нашей археологии.....	697

ELŐSZÓ

A népvándorlaskor fiatal kutatóinak szentesi találkozóján (1990. 09. 24-26.) elhangzott előadások együtt, egy kötetben jelennek meg. Ezt nem csak fontosnak, hanem elengedhetetlennek tartottam már akkor is: ritka alkalom kínálkozik így felmérni tudományunk egy szelvényének helyzetét, problémáit, törekvéseit, egyben igazolni a némi gyanakvással fogadott szentesi találkozó munkájának komolyságát és meggyőzni a „befutott” kollégákat arról, hogy a szervezkedés-csoportosulás nem ellenük irányul: hiszen a tanulmánykötet mintegy mindenkit részesévé tesz – ha nem is a szentesi hangulatnak, de mindenképpen az ott elhangzottaknak.

A szentesi találkozó olyan generációs szerveződés ritka nyilvánvalósággal manifesztálódó eredménye, amelynek gyökere kettős: az utóbbi 10-15 évben végzett népvándorlaskoros régészek mögött a 80-as évek diákkori konferenciáinak gyakorlata, illetve a minden korosztályra jellemző természetes rokonság összefűző ereje, konkrétan a hetvenes évek lassan legendává váló asztaltársasága, a Fiala Archaeologusok Szövetsége közvetlen példája bújik meg. Az idősebbeknek nincs mit féltékenykedniük: a dolog egészen természetes, mi sem voltunk jobbak... Hacsak nem irigyeljük az Ifjak Csapatától a kezükben lévő fontos és gyönyörű anyagokat (amihez kemény munka árán jutottak) és szemtelen fiatalságukat, amelynek birtokában friss buzgalommal ingatnak meg nem egy axiómává merevedett tételt, bátran vállalva a nehezen megközelíthető kérdések feszegetésével járó veszélyeket. Budapest és Szeged iskoláiból az utóbbi években feltűnően sok népvándorlaskoros (vagy azzal is foglalkozó) szakember került ki: bár a szentesi csapatnak maradt némi önkorlátozó baráti kör-szerű jellege, mégis 41 előadás hangzott el (és 40 tanulmány jelenik meg rekordidő alatt). Összegyűlt, megért bennük egy sereg kutatási eredmény, új, jelentős leletanyag szellemi birtokába jutottak, sokatígérő felismerések, módszerek, ötletek várnak publicitásra. De munkál még egyikükben-másikukban pici bizonytalanság, megbeszélésre-megnyugtatóra-egyetértésre vágyik egy-egy meglepő hipotézis, egy-egy, a megszokottól eltérő megközelítés. Ez pedig egymás között könnyebben megy: nem kell (annyira) félni a vitától, nem nyomaszt a szakmai tekintély – és ez akkor is így van, ha nincs is okuk félni, hiszen kevés kivétellel (tisztelet és becsülés nekik, a legbátrabbaknak) nem kezdőkről van szó.

A szentesi találkozó rendező elve a generációs szempont (életkor, végzés éve) mellett a célbavett korszak: a népvándorlás- és honfoglalaskor, lényegében az első évezred második fele volt. A több mint negyven résztvevő zöme régész és a téma specialistája (a Csapat ebben is különbözik a 70-es évek Szövetségétől, amely annak idején tudatosan törekedett korban és tudományágban távol állók összehozására). Örömmel tapasztalhatjuk azonban, hogy a legközvetlenebbül kapcsolódó rokon diszciplínák

képviselői (történészek, ethnológusok, archaeozoológusok, anthropológusok) milyen magától értetődően integrálódnak a választott korszak kutatásába – és a Csapatba. Csak beérik lassan az a vetés, amelynek magvai mindig is megvoltak kutatásunk olykor sziklás talajában! Nem kevésbé örvendetes a tudatos igyekezet a kutatások térben és időben való kiterjesztésére: helyet kaptak a népvándorláskorosok között a szarmaták és a késői nomádok kutatói, a mai Magyarország határain kívüli kutatások és problémák is.

40 tanulmány (amelyek ráadásul nem csak egyetlen kérdésre keresnek választ, önmagukban is sokrétűek) végletekig zanzásított mondandója sem fér bele az előszó kereteibe. Ezért itt csak figyelemfelkeltésre, az étlap ingyeceneknek való ajánlására vállalkozhatom (semmiképpen sem értékítéletre, különösen nem vitára).

Hat tanulmány foglalkozik a korai népvándorláskorral, hús az avar korral, 8 a magyar honfoglalás korával és előzményeivel, körülményeivel, kettő a késői, immár letelepült nomádokkal (kunokkal). Ellenáll ennek az osztályozásnak *Takács Miklós*, a jugoszláviai koraközépkor-kutatásban eligazodni kívánóknak iránytűt ajánló munkája és az a portré, amit *Szöllősy Gábor* rajzolt dr. Fábrián Gyuláról, bemutatva működőképessé íjrekonstrukcióit is.

A szarmaták, gepidák (és mások?) alföldi történetének számos kronológiai, kultúrtörténeti, szociológiai, szokásbeli, településtörténeti tanulságokkal járó kérdése fogalmazódik meg. Időrendi, földrajzi, etnikai különbség helyett nem inkább társadalmi és tradicionális eltérésekre utalnak-e a szarmata halmos temető? (*Kulcsár Valéria*). Milyen mélységig hatolt be a római import a barbaricum telepek mindennapi életébe? (*Berecz Katalin*). Kik lehetnek a tiszadob-szigeti IV-V. sz.-i temető iráni és keleti germán kapcsolatokkal rendelkező használói? (*Istvánovits Eszter*). Elkülöníthető-e a Délalföld legkésőbbi szarmata leletanyaga? (*Vörös Gabriella*, a Nagymágocs-paptanyai, sándorfalva-eperjesi telepfeltárások tanúságaira alapozva). Hogy néznek ki ugyanekkor a Körös-Tisza-Maros közének gepida falvai? (*B. Tóth Ágnes*). Hogy éli meg az eseménytörténet sodrását egy, Gepidia ÉK-i csücskében megbúvó népcsoport? (*Lovász Emese*, temető és telepmaradvány Egerlövőről, II. Justinos érmével datált sírral). A válaszok kimunkálása általános érdeklődésre tarthat számot.

Az avar kori kutatásnak szinte minden ága-boga megjelenik a korai avaroktól (sőt prae-avar jelenségektől) az avar kori nem-avarokon át a griffes-indás díszítőművészetig, sőt a IX. század problémáig, nagyobb területi összefüggésektől temetőn, egyes síron, lelettípuson át a finom részletekig. A clusteranalízissel kirajzolódó populációgenetikai csoportokat (*Fóthi Erzsébet*) össze kell majd vetnünk a kulturális jelenségekkel. A Keszthely-kultúra belső időrendje, elterjedése és kapcsolatai immár nagyobb temetőrészletek alapján közelíthetők meg (*Perémi Ágota*: Lesencetomaj-Piroskereszt; *Költő László*: Kéthely-Melegoldal) és bebizonyosodik, hogy a komáromi „híd-fő” előkelő lovasainak története átível az egész későavar koron (*Trugly Sándor*). Még régi temetőásatások rekonstruálása sem reménytelen feladat: az akkor elhanyagolt szempontok ma érvényesíthetők (*Gere László*, Gerjen). Messzire vezethet egy nagy temető egyetlen szenzációs sírjának elemzése (*Lőrinczy Gábor*, Szegvár-Oromdülő 1. sír, részleges állattemetésekkel, bizáncias ékszerkészlettel, archaikus jellegű lószerszámmal, lábbeligarnitúrával). A csatos-veretes-szíjszorító csizmaviselet és pontuszi

párhuzamai (Sivasovka-kultúra) a koraavar ethnogenezis egyik neuralgikus pontjára irányítja a figyelmet (*Somogyi Péter*). Viselettörténeti összefüggései vannak a dabasgyón-paphegyi leletnek (*Simon László*, koraavar varkocsszorító?) vagy az ún. akasztóhorgoknak is (*M. Horváth Attila*). Miközben bővül a temetkezési szokások rejtélyeinek sora (*Medgyesi Pál*, Békéscsaba), egyre világosabb kép rajzolódik ki a sírkamrás lovas-temetkezésekről (*Pásztor Adrián*, Budakalász későavar lovasai, a leletek között griffen lovagló koronás nőalak képével). A szokások mezsgyéjét átlépve ma már rekonstruálható tárgyként kezelhetjük a fakoporsót (*Fejér Gábor* az ethnográfus és faipari szakember térlátásával hozta helyre korábbi kísérleteink ügyetlenségeit).

Áttérve ezzel egyes tárgycsoportok kismonográfiáira, az avar kor egyik különösen fontos „tárgyának”: a lovaknak a vizsgálatát kell kiemelni (*Bartosiewicz László* a jellegzetes különbségek okainak nyomozásával kultúrtörténeti kérdéseket vet fel). Nem kis meglepetést okozott az avarok harci kürtjének megfújása (*Szentpéteri József*). A kerámia kutatás a K-dunántúli fekete kerámia szolid összefoglalásával gyarapodott (*Vida Tivadar* emellett a cserépbográcsok kérdéséhez is hozzászólt). Lassan benépesül Vas megye eddig szinte avarmentes földje, alkalmat adva *Kiss Gábornak* a karéjos lószerszámveretek összegyűjtéséhez és értékeléséhez. Ez lett a sorsa a karéjos övvereteknek is: *Szalontai Csaba* (még egyetemi hallgatóként!) lelkesen igyekszik ezt a típust a bőszi körhöz kapcsolva, illetve azzal szembeállítva a IX. századra keltezni.

A motívumkutatás három teljesen eltérő, mégis rímelő, szellemes, szép és távlatokat nyitó elemzéssel gyarapodott. Az abonyi 292. sír sírjvégének sárkánya ethnológiai összefüggéseket felvillantó eurázsiai nyomozásra vitte *Gróf Pétert*; a későavar alajos ábrázolások kompozíciójának alakulása a művészettörténet módszereinek alkalmazására adott lehetőséget (*Fancsalszky Gábor*) és kiderült: a kivételes rendszerező készség az egész későavar indás övdíszítő gyakorlatot vissza tudja vezetni egyetlen S alakú állatmotívumra (*Pávai Éva*).

A magyar honfoglaláskor témakörét érintő tanulmányok jellemzője a rendkívül kiszélesedett látószög. A nem akármilyen régészeti leletek mellett szót kapott a nyelvészet, ethnológia, mondakutatás, írott forrásokkal dolgozó történettudomány, demográfia is. Egyikünknek sem árt a figyelmeztetés: a nyelvi, kulturális és biológiai kapcsolatrendszerek eltérhetnek egymástól (*Klima László*); általános ethnológiai törvényszerűségek (pl. a szociológiai kategóriák átmenetei, az életformaváltás gyorsasága) a honfoglalóknál is figyelembe veendőek (*Nagy Imre*); a Fehérló-monda elemei mögött rejtőző diplomáciai szerződés még Szvatopluk életében létrejöhetett (*Szovák Kornél*); a déli („erdélyi”) bevándorlási irány historiográfiai prioritása a szokásosnál délebbre helyezheti a magyar-morva harcok színterét (*Veszprémi László*); a magyar törzsek elhelyezkedésének vizsgálatába egyszerre vonhatók be a türk-oguz, székely nemzeti szerveződések és a korai magyar megyerendszer adatai (*Dénes József*). Revízió alá vonható az ún. nagycsaládi temetők formációja (*Révész László*) és jó esélyünk van arra, hogy a karosi honfoglalók telepeit is megismerjük (*Wolf Mária*, kronológiai vitára csábítva). Továbbgondolásra készlet a sárrétudvari X. sz.-i temető gondos paleodemográfiai vizsgálata is (*Oláh Sándor*).

Igen nagy nyeresége volt a szentesi előadásorozatnak és maradt a tanulmánykötetnek az ún. kései nomádok (illetve utódaik) kutatásának a népvándorláskorhoz kap-

csolása. Ethnogenetikai folyamat: a kun beolvadás legérdekesebb korszakába kalauzol a perkátai szállástemető (*Hatházi Gábor*), jellemző – és megmagyarázható – patológiai azonosságokat és eltéréseket mutat a szentkirályi Árpád-kori és későközépkori temető embertani anyaga (*Ferencz Márta*).

A csapat tehát a szakma kardinális kérdéseivel konfrontálódott. Teljesítményük nyilván egyenetlen, néha talán érdes, de semmiképp sem érdektelen. Ajánlom hát a kollégáknak: fogadják megértéssel. A tévedésekkel tessék vitatkozni, a túlzásokat tessék nyesegetni, az eredményeket tessék felhasználni. Mert csak úgy jutunk előbbre, ha meghallgatjuk és megértjük egymást.

Tomka Péter